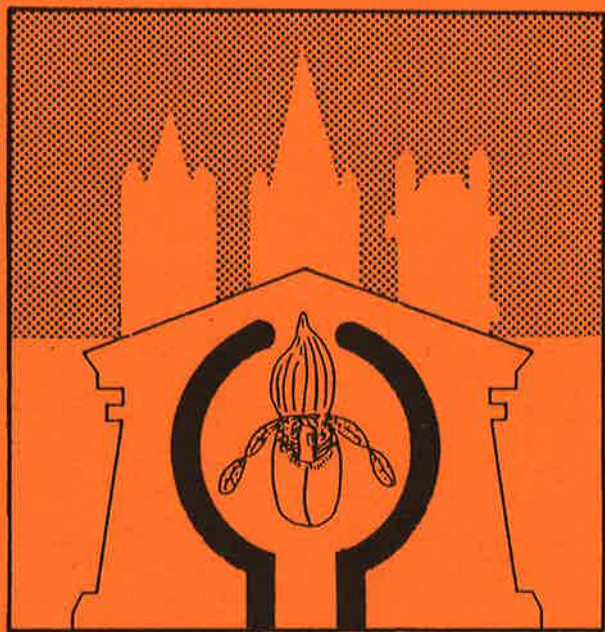

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN

driemaandelijks tijdschrift
achtste jaargang
nr 3 september 1989

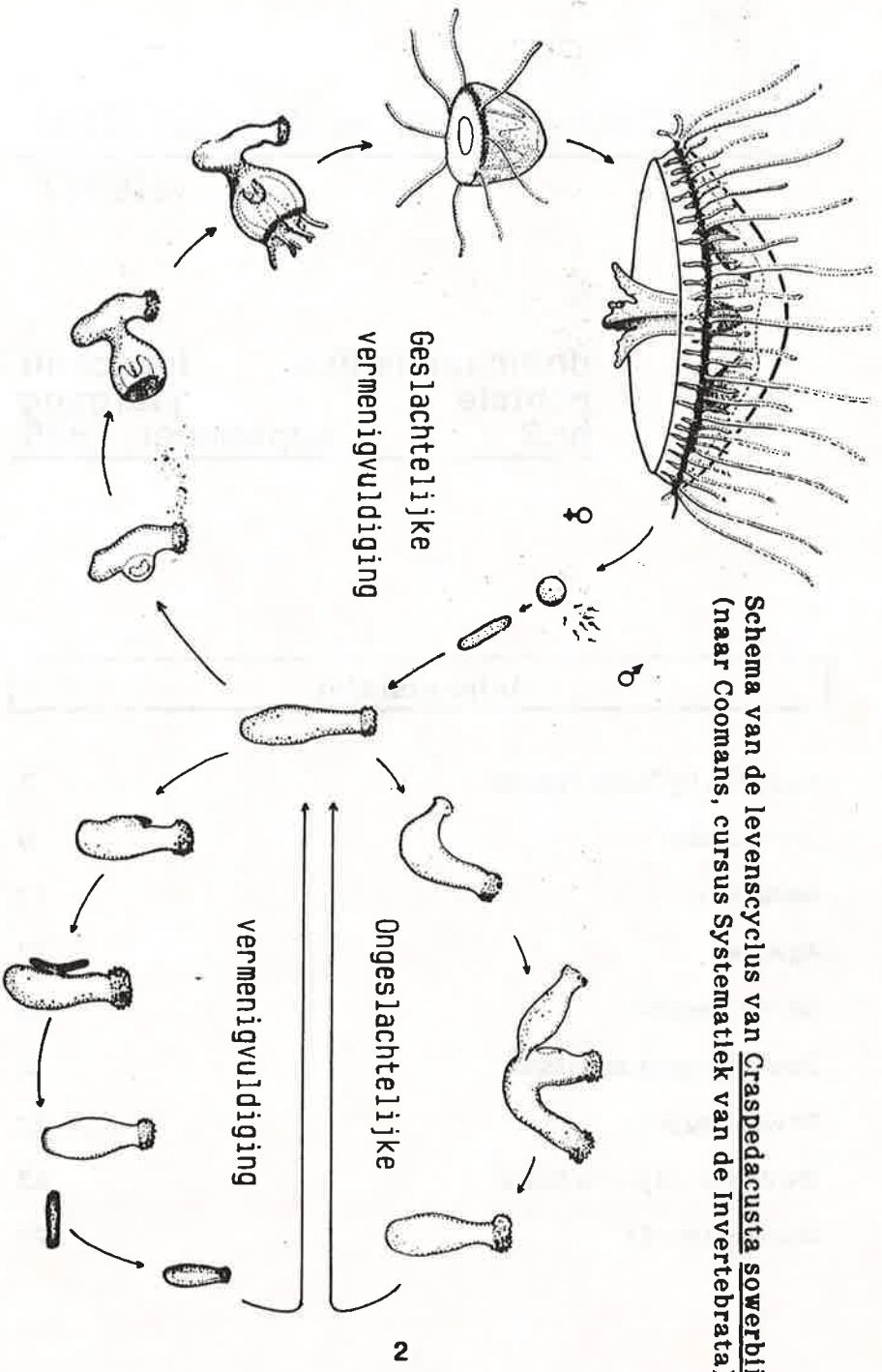
De VRIENDEN van de PLANTENTUIN GENT

driemaandelijks tijdschrift
achtste jaargang
nr.3 september 1989

Inhoudstafel

Kwalletjes bij Queen Victoria	3
Orchidomania	6
Naklanken	11
Agenda	12
Gentse Feesten	14
Over bloempjes en kruisjes	15
Dit was Bokrijk !	22
Plantentuin 50 jaar te Meise	23
Vragen staat vrij !	24

Schema van de levenscyclus van Craspedacusta sowerbii
(naar Coomans, cursus Systematiek van de Invertebrata)

Kwalletjes bij Queen Victoria

Op het toppunt van deze heerlijke zomer werden bijzondere diertjes waargenomen in de *Victoria* - vijver van onze equatoriale kas : zoetwaterkwalletjes. U heeft ze misschien zelf ook gezien : doorschijnend-witte klokjes van zowat 2 cm diameter, die met hun trage, karakteristieke voortbewegingswijze vaak eventjes tot aan het oppervlak van het vijverwater zwemmen, om dan weer weg te zinken. Echt opvallend zijn ze niet, maar eens dat er eentje is opgemerkt, dan blijken er steeds meer te zitten.

Het betreft hier inderdaad een eerder ongewoon diertje. De wetenschappelijke naam luidt *Craspedacusta sowerbyi* Lankester. Het is een van de weinige kwallen die zijn aangepast aan zoetwater. De soort is vermoedelijk afkomstig uit China, maar is nu -wellicht door menselijk toedoen- wijdverspreid in de gematigde streken. Het is opmerkelijk dat de soort voor het eerst werd waargenomen -ook!- in de *Victoria amazonica* - vijver van de Royal Botanic Gardens te Kew (Engeland) en gebaseerd op deze collectie is ze als nieuw voor de wetenschap beschreven. De meeste waarnemingen in Europa betreffen inderdaad verwarmde bassins (tropische aquaria), maar de diertjes worden ook sporadisch in het wild aangetroffen. Voor België zijn slechts een gering aantal waarnemingen bekend; zo werd reeds verschillende malen (1952, 1953, 1983) een vrij grote populatie waargenomen in een visvijver langsheen de spoorweg te Ledeberg.

Craspedacusta heeft een ingewikkelde levenscyclus; in de figuur wordt een vereenvoudigd schema gegeven. Zoals bij de mariene kwallen zijn er ook hier twee fasen in de levenscyclus : de zittende poliep en de vrij zwemmende meduse ('kwal'). Tijdens de poliepfase is de voortplanting ongeslachtelijk door middel van knopvorming (rechts, boven) en door vorming van zogenaamde 'frustels' (rechts, onder), die een ruststadium voorstellen. De poliepjes hebben geen tentakels en zijn erg klein (1-2 mm). Ze waren voorheen beschreven als een afzonderlijke soort *Microhydra ryderi* Botts. De zwemmende medusen, voortgebracht door de vastzittende poliep (links), vormen de fase van geslachtelijke voortplanting. Deze kwallen bewegen zich voort door met kracht water uit de klok te stuwen : dit geeft de karakteristieke pulserende voortbeweging. Aan de rand van de klok bevinden zich de ogen, de evenwichtsorganen (statocysten), en de talrijke (honderden) tentakels. Deze laatste zijn dicht bezet met netelcellen, maar de diertjes zijn voor de mens volstrekt ongevaarlijk. De mond is afgeboord met vier slippen, die goed zichtbaar zijn bij levende dieren. De voortplantingsorganen hangen als vier bijna bolvormige structuren uitgezaakt in de klok; ze zijn in doorschemering van bovenaf goed te zien. De kwalletjes voeden zich met klein zoöplankton, vooral Raderdierjes (Rotiferae). Ze zijn van gescheiden geslacht, en de bevruchting geschiedt in het water. Uit een bevruchte eicel ontstaat een larve, die uitgroeit tot een poliep.

Een dergelijke gecompliceerde levenscyclus staat borg voor flexibiliteit : welke weg wordt ingeslagen hangt af van de omgeving en

de levensomstandigheden. Zo worden er bijvoorbeeld kwalletjes gevormd enkel bij voldoende hoge temperatuur.

We kunnen maar gissen naar de manier waarop deze kwalletjes in onze serre zijn terecht gekomen. Ze kunnen zijn binnengebracht met planten, want de poliepjes leven tussen bezinksel op de bodem, maar ook wel op plantenmateriaal. Dit hoeft niet per se recent gebeurd te zijn : het is goed mogelijk dat de diertjes reeds geruime tijd als nietige poliepjes in de vijver aanwezig waren, en pas nu ' tot bloei komen ' o. i. v. specifieke omstandigheden (temperatuurstijging bij de hittegolf van eind juli ?). Het is in dit verband vermeldenswaard dat deze diertjes ook in het wild wellicht algemener zijn dan wordt ingeschat op basis van de sporadische waarnemingen van de kwalletjes.

Vlug gaan kijken !

4-8-1989

Luc De Meester

Laboratorium voor Ecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud
Ledeganckstraat 35
9000 Gent

Literatuur

- Hutchinson, G.E. (1967) A treatise on limnology. 2. Introduction to lake biology and the limnoplankton.
Wiley, New York : 1155 p.
- Prud'homme van Reine, W.J. (1941) Wat vind ik in sloot en plas ?
Thieme, Zutphen : 148 p.
- Van Oye, P. & Haeck, M.-Cl. (1952) *Craspedacusta sowerbyi* Lankester aux environs de Gand.
Ann. Soc. Roy. Zool. Belg. 83 : 329-330.

Wellicht was voor sommigen onder ons de overvloed aan kleuren en vormen tijdens de voorbije Orchideeëntentoonstelling een aanleiding om wat dieper op dit onderwerp in te gaan. Niet moeilijk, want er werden in de laatste jaren nogal wat boeken over deze plantenfamilie gepubliceerd. Bij de lektuur viel het me op dat in het historisch overzicht eerder terloops een merkwaardig fenomeen ter sprake kwam. De ene auteur had het over 'orchidomanie', een andere over de 'orchideeënkoorts'. Blijkbaar gaat het om een soort epidemie die vooral in de loop van de vorige eeuw in welgestelde middens talrijke slachtoffers maakte. Geen ziekte in de medische zin, maar een soort bezetenheid, vergelijkbaar met goudkoorts, en het voorwerp waar men in dit geval zo verwoed jacht op maakte, was de Orchidee.

Het lijkt allemaal te zijn begonnen met de toevallige invoer in Engeland van een *Cattleya* -soort (*C. labiata* var. *autumnalis*). In het begin wist men weinig over de kweek en verzorging van orchideeën, het was meer een kwestie van geluk dat deze schitterende orchidee in 1818 in de kas van William Cattley, kweker en plantenimporteur, tot bloei kwam. Deze gebeurtenis gaf een geweldige sensatie. Iedereen die onder de bekoring kwam van deze orchidee, wou er zelf ook een bezitten. Er ontstond op korte tijd een enorme vraag naar nieuwe orchideeën. Vermits men er aanvankelijk niet in slaagde om deze planten uit zaad op te kweken, kon nauwelijks aan de vraag worden voldaan. Er werden hoge bedragen neergeteld voor het bemachtigen van zeldzame nieuwe soorten. Orchideeën verzamelen was niet

alleen een modegril bij de gegoede burgerij, maar werd een status-symbool, en iedereen die het zich kon betalen, bouwde grote glazen plantenkassen om een zo groot mogelijke kollektie te huisvesten. Het voorbeeld is bekend van William George Spencer Cavendish, zesde graaf van Devonshire, die in 1833 'bezweek' bij het zien van een prachtige vlinderorchidee (*Oncidium papilio*), en voor zijn nieuwe passie een glazen kas liet bouwen, ongeveer zo groot als een voetbalveld en 18 m hoog. Na Engeland raakte ook de rest van Europa besmet en overal ontstonden gespecialiseerde firma's die door massale import uit de tropen op de verzamelwoede inspeelden. Voor hen was het in de eerste plaats een commerciële aangelegenheid, want er konden zeer hoge winsten worden geboekt met de invoer van nieuwe soorten. Daartoe werden door deze ondernemingen talrijke plantenjagers op pad gestuurd. Zowat overal in de tropen werd koortsachtig en op een niets ontziende manier naar orchideeën gezocht. Grootscheepse vernielingen bij het inzamelen en nog grotere verliezen bij het transport van de planten waren de gevolgen. Hallucinante verslagen uit die tijd beschrijven in detail deze destruktieve expedities. Het begrip 'natuurbehoud' stamt dan ook pas uit deze eeuw...

Uit een van deze reisverslagen (Himalayan Journals, 1891) komt het volgende illustratieve uittreksel. In dit werk verhaalt Sir Joseph Dalton Hooker over het inzamelen van een soort epifytische orchidee met betoverende blauwe bloemen (*Vanda coerulea*). Deze persoon was toen al een wereldberoemd botanicus en reeds vanaf 1865 directeur van de prestigieuze Royal Botanic Gardens te Kew, Richmond.

Hoewel deze botanische expeditie uit 1850-1851 een louter wetenschappelijke verzameling op het oog had, blijft het relaas van de auteur typerend voor de manier waarop men toen te werk ging.

" We left Nurtiung on the 4th of October, and walked to Pomrang, a very long and fatiguing day's work. The route descends north-west of the village, and turns due east along bare grassy hills of mica-schist and slate (...). Near the village of Lernai oak woods are passed, in which *Vanda coerulea* grows in profusion, waving its panicles of azure flowers in the wind (...). On the following day we turned out our *Vanda* to dress the specimens for travelling, and preserve the flowers for botanical purposes. Of the latter we had 360 panicles, each composed of from six to twenty-one broad pale-blue tessellated flowers, three and a half to four inches across : and they formed three piles on the floor of the verandah, each a yard high (...). On the tenth of October we sent twenty-four strong mountaineers to Churra, laden with the collections of the previous month ". In een voetnoot voegt hij er nog het volgende aan toe : " We collected seven men's loads of this superb plant for the Royal Gardens at Kew; but owing to unavoidable accidents and difficulties few plants reached England alive. A gentleman who sent his gardener with us to be shown the locality, was more successful : he sent one man's load to England on commission, and though it arrived in a very poor state, it sold for 300 £, the individual plants fetching prices varying from 3 £ to 10 £. Had all arrived alive, they would have cleared 1000 £. An active collector, with the facilities I possessed, might easily clear from 2000 £ to 3000 £, in one season, by the sale of Khasia orchids ". Terwijl J.D. Hooker zich in

de Khasia heuvels bevond, schreef hij in een brief aan zijn vader nog het volgende : " What with Jenkins's and Simon's collectors here, twenty or thirty of Falconer's, Lobb's, my friends Raban and Cave, and Inglis's friends, the roads here are becoming stripped like the Penang jungles, and I assure you for miles it sometimes looks as if a gale had strewed the road with rotten branches and Orchideae. Falconer's men sent down 100 baskets the other day...". Dit is eigenlijk nog niets vergeleken met de plunderingen door meer 'professionele' plantenjagers elders in de wereld. Zo was er een zekere Benedict Roezl die in 1870 vanuit Panama en Colombia 10 000 orchideeën verstuurde. Enkele jaren later volgden acht ton orchideeën uit Venezuela. Meestal werden alleen de mooiste exemplaren opgestuurd, de rest liet men ter plaatse rotten. Soms werden de vindplaatsen na zo'n roofocht volledig platgebrand, kwestie van de concurrentie de wind uit de zeilen te nemen. Van de op die manier ingezamelde orchideeën bereikte echter slechts een fractie het land van bestemming in goede staat. Jean Linden, een van de meer bekende Belgische kwekers en verzamelaars, die zelf een aantal plantenjagers in dienst had om zeldzame orchideeën te verzamelen, schreef in die tijd over dit probleem het volgende : " Eenmaal verzameld moesten de orchideeën naar de inschepingshaven worden gebracht over wegen die iemand die er niet over getrokken is, zich niet kan voorstellen. In die tijd had nog geen stoomboot de oceaan overgestoken, en de arme planten moesten op de bodem van een ruig zeilschip een zeereis doorstaan na soms meer dan een maand opgeslagen gelegen te hebben voordat er een kans op vervoer was naar de haven van

bestemming. Ingepakt als haringen in een ton waren zij blootgesteld aan hitte en broei, en slechts enkele overleefden dit ". Als de planten onderweg niet bezweken door slechte omstandigheden inzake temperatuur of vochtigheid, dan werden ze dikwijls aangetast door meereizende insekten. Bij hun aankomst tenslotte werden ze door gebrek aan inzicht opgekweekt in omstandigheden die grondig verschilden van deze in hun streek van herkomst. Heel weinig planten overleefden zo'n behandeling. Daarom wil ik als besluit nog even J.D. Hooker aan het woord laten met de veelzeggende verklaring dat " gedurende meer dan een halve eeuw Engeland een kerkhof geweest is voor tropische orchideeën ".

Tegenwoordig slaagt men er vlot in grote hoeveelheden orchideeën (zowel botanische soorten als de talrijke kunstmatige kruisingen) te kweken, zodat de huidige slachtoffers van orchidomanie de keuze hebben tussen duizenden soorten, de een al mooier dan de andere, en dit tegen soms heel redelijke prijzen. Maar de orchideeën zelf worden nu vanuit een heel andere hoek bedreigd. De vernieling van de wouden in het Amazonegebied en elders zal wellicht voor deze planten fatale gevolgen hebben. Hierbij gaat het daarenboven niet allen meer om orchideeën, maar om een wereldomvattend milieu-probleem. In een volgend nummer van dit tijdschrift kan wellicht hieraan enige aandacht worden besteed.

Bernard Symoens

Van Hammelaan 34
8021 Loppem

Langs deze weg wil ik graag al degenen - leden en niet-leden - die meegewerkt hebben aan de organisatie en de exploitatie van het cafetaria tijdens de Orchideeëntentoonstelling bedanken voor hun vrijwillige, belangloze en zeer gewaardeerde prestaties.

Wij mochten van de brouwerij die de dranken leverde, felicitaties ontvangen voor de degelijke organisatie, de vlotte en correcte bediening, de rustige en aangename sfeer. Het was, volgens de directie, die ons discreet controleerde, een buffet met klasse en stijl, zoals men zelden tegenkomt in vergelijkbare omstandigheden en dat in een uniek kader. En of ARTOIS het kan weten !

Nogmaals oprechte dank en wellicht tot een volgende keer !

J. Lenaerts

Ook buiten het cafetaria-gebeuren hebben Vrienden van de Plantentuin zich bijzonder verdienstelijk gemaakt :

- als ' handlangers ' van de beroepsserrebouwers, bij het optrekken van de nieuwe aanbouwserra, volhardend in weer en wind !
- een Vriendin van de Plantentuin die geduldig de vele glaswanden in de serre heeft ontkalkt, en ook talrijke plaatjes heeft geпоetst !

Beste dank aan al deze medewerkers, in naam van de Plantentuin !

Bij de gezamenlijke Opendeurdagen van de Belgische Plantentuinen en Arboreta op 24-25 juni 1989 hebben onze trouwe gidsen met Harald Evrard op kop het publiek rondgeleid met het gebruikelijke brio. In de inkomhal was er een documentatiestand, waar onder meer ' Hobbytuin ' en ' Wapiti ' werden voorgesteld. Vrienden en gidsen konden weer een aantal bezoekers overtuigen en doen aansluiten als lid.

Voor al hun inzet en entoesiasme zijn we hen zeer dankbaar !

Prof. P. Van der Veken

Agenda

- 3 september** Plantentuin :
9.30 u : **algemene rondleiding.**
10. 00 u : **tematische rondleiding** o.l.v. Christ
De Permentier : ' Planten uit de Bijbel '
- 17 september** Busuitstap : 8 - 19 u., **Plantentuinen in het Antwerpse.**
We brengen een bezoek aan drie tuinen met elk een verschillende oorsprong en eigen karakter :
1. De Stedelijke Plantentuin in de Leopoldstraat, als ' kruidtuin ' in 1804 aangelegd bij het St. Elisabethziekenhuis.
2. De ' Dodoenstuin ' in het Hof van Schilde, een historische verzameling van (genees)kruiden, beschreven in Dodoens' Cruydeboeck (1554), en opgesteld in 1977.
3. Het Provinciaal Domein Rivierenhof (130 ha), met Arboretum, rozentuin, en rotstuin te Deurne.
Zoals steeds mee te brengen : picknick en aangepaste kledij.
Voor de begeleiding zorgt Prof. Van der Veken.
- Inschrijven voor 7 september** bij Marcel Plus, door overschrijving van 400 BF op het **rekeningnummer 001-1192154-03** van Vrienden van de Plantentuin, met vermelding 'Antwerpen'. Voor verdere informatie kan u ons bereiken op het nummer 091 - 31 03 71 (Marcel Plus), of op 091 - 22 78 21 (- 494) (Prof. Van der Veken).
- 24 september** Plantentuin - Palmarium :
10 - 12 u : **grote herfst - ruildag** voor uw kamer- en tuinplanten. De eersten hebben de beste keuze !!
- 1 oktober** Plantentuin :
10 u : **algemene rondleiding.**

- 7-13 oktober **Paddestoelententoonstelling** in onze Plantentuin : de grootste, de mooiste : kom maar eens kijken !
- 21 oktober Zwijnaarde - Hutsepot, Domein de Ghellynck.
Paddestoelenwandeling o.l.v. Prof. Van der Veken.
 Afspraak: 13.30 u aan de Plantentuin, of om 14.00 u aan de ingang van het domein zelf.
- 5 november Plantentuin :
 10 u : **algemene rondleiding.**
- 18 november Plantentuin :
 Van 9 u.stipt ! tot 12 u. maken we specerijen-boeketjes, versieren kegels, kransen en bollen (in het vooruitzicht van Kerstmis en Nieuwjaar). We gebruiken vooral natuurlijke materialen. Dus van nu af aan verzamelen en drogen we : eikels, beukenapjes, dennekegeltjes, pompoenzaden, elzeppen, noteschalen, papaverdoosjes, enz. De basisprijs is 250 BF. Hiervoor ontvangt u al het materiaal nodig om een specerijen-boeket te maken. Andere materialen zullen te koop zijn. De groep wordt beperkt tot de eerste vijftien, die 250 BF storten op rekeningnr. 001 - 1192154 - 03 van : De Vrienden van de Plantentuin, Gent.
- 25 november Plantentuin :
 15 u : **Algemene Vergadering.**
- Hiervoor krijgt u nog een afzonderlijke brief, met meer details over het programma van deze namiddag.
- Als gastspreker komt Prof. Daels, met voordracht : ' Landschappen in Oost-Vlaanderen, anders bekeken '.
- 3 december Plantentuin :
 10 u : **tematische rondleiding** o.l.v. Paul Goetghebeur : Coniferen in de sneeuw.

Gentse Feesten 1989

Naar jaarlijkse -en goede !- traditie zetten de Vrienden de poorten van de Plantentuin weer wijd open voor bezoekers. Van zondag tot zondag was er opnieuw elke middag om 14 u. -gratis- een geleide wandeling voor voor alle geïnteresseerden. De gidsen hebben dit jaar hun taak zwetend volbracht ! De hele dag door, en tijdens de pauze tussen het buiten- en binnengedeelte van de rondleiding was er gelegenheid om een drankje te gebruiken, dank zij het inrichten van een cafetaria door de Vrienden. Een Vriendin zorgde in de nieuwe aanbouwserra voor een opgemerkte tentoonstelling van grote en kleine droogboeketten. Nog andere Vrienden gaven -gratis- een demonstratie bloemschikken in het Palmarium.

Beste Vrienden, voor al deze vrijwillige inspanningen is de Plantentuin u veel dank verschuldigd !!

Tenslotte nog een bijzonder woordje van dank aan onze Burgemeester G. Temmerman, die tijdens de drukke Gentse Feestweek wat van zijn tijd heeft willen vrijmaken om de 1000ste bezoeker (uit Nederland !) te verwelkomen en een aandenken te overhandigen.

Nogmaals onze hartelijke dank aan al de medewerkers !

Van bloempjes in het veld tot kruisjes op een kaart ...(deel 1)

Inleiding

Al wie, om welke reden dan ook, geboeid raakt door planten in de vrije natuur, zal vroeg of laat merken dat deze niet zomaar willekeurig verspreid in het landschap voorkomen. Op kleinere schaal valt op dat sommige soorten enkel in bossen, andere slechts in graslanden of op akkers voorkomen. Maar ook elke Oostvlaming die wel eens een vakantie doorbracht aan de kust of in de Ardennen, zal daar een flora hebben aangetroffen die sterk verschilde van die in zijn of haar achtertuin.

Vanouds stellen botanici van alle slag zich dan ook vragen bij dit fenomeen : " Waar vind ik deze plant ? Welke orde (patroon) schuilt er in de verspreiding ? Is dit patroon er altijd geweest en hoe evolueert het ? Welk verband bestaat er tussen de verspreiding van een soort en het milieu ? "

Historisch overzicht

Reeds Dodoens (1608) maar vooral Roucel (1792), een apotheker uit Aalst en de eerste exponent van de 'moderne' floristiek in onze contreien, gaven soms zeer gedetailleerde vindplaatsgegevens op van sommige interessante planten, bvb. van de nu vrijwel uit Vlaanderen verdwenen *Draadgentiaan* (Zwaenepoel & Hermly 1987). Ook de eerste volwaardige flora's en overzichtswerken (Roucel 1803; Kickx 1812; Lejeune & Courtois 1828-1836 ; ...) maken melding van

vindplaatsen (in algemene of administratieve termen) en standplaats (milieutype).

Met de oprichting van de ' Société Royale de Botanique de Belgique ' in 1861 en de opeenvolgende edities van de flora ('Manuel...') van Crépin (1860 e.v.) doorbrak de floristiek de kleine wereld van universiteitsprofessoren en apothekers. Niet enkel werd, onder impuls van Crépin, de **fytogeografie** (waaronder verstaan : de studie van de verspreiding van planten op landelijke schaal = chorologie, maar ook op vegetatieschaal = vegetatiekunde) een serieuze wetenschappelijke discipline, maar kende ook de **floristiek** als tijdverdrijf van amateurbotanici (zoeken naar nieuwe soorten en vindplaatsen, aanleggen van een herbarium, ...) een sterk groeiende belangstelling. Een en ander resulteerde in de *Prodrome de la Flore belge* van De Wildeman & Durand (1898 e.v.), een systematisch overzicht van alle op dat ogenblik uit België bekende plantensoorten, met opgave van exacte vindplaatsen, gerangschikt volgens geografische (botanisch ± homogene streken, cf. de huidige fytogeografische districten) en administratieve eenheden (provincie, gemeente).

Deze publikatie zette een voorlopig punt achter een bepaalde onderzoekstraditie : blijkbaar was het voor velen onduidelijk hoe nog iets essentieels kon worden toegevoegd aan de in de ' Manuel ' en de ' Prodrome ' opgeslagen kennis. De nieuwe generatie oecologen uit het begin van de 20e eeuw (o.a. Massart) zocht nog naar een gemeenschappelijke methode voor een meer verfijnde studie van chorologie én vegetatiekunde, maar de tijdsgeest en de Eerste Wereldoorlog staken stokken in de wielen.

Het werd wachten tot eind 30er / begin 40er jaren vooraleer de draad weer werd opgepakt. De vegetatiekunde ging, ook in België, aan het handje van Braun-Blanquet een eigen weg op. Een nieuwe flora, die ook de aangrenzende streken behandelde, zag het licht (Goffart 1936) en op de Nationale Plantentuin werd gestart met een hernieuwde systematische studie van de inlandse wilde flora (het ' Flore Générale ' project).

Het Instituut voor de Floristiek van België en Luxemburg

De kennis van de verspreiding van de wilde flora bleef hierbij zeer onvolledig en subjectief, want gebaseerd op de studie van herbarium-materiaal en (veelal oude) literatuurgegevens. Zeldzame soorten kregen veel meer aandacht dan de soms chorologisch interessantere ' algemene ' soorten, grote delen van het land werden nauwelijks bezocht, eventuele veranderingen in de verspreiding konden nauwelijks in rekening worden gebracht, enz. (Van Rompaey 1963).

Volkomen los van wat we de ' Belgische traditie ' zouden kunnen noemen, zorgden een aantal amateurs uit West-Vlaanderen en het Antwerpse hier voor een doorbraak. Na contacten met floristen uit Nederland, waar Goethart en Jongmans reeds in het begin van de eeuw met een ' rasterkartering ' waren gestart, werd ook voor België een analoog project opgezet. Basisbeginselen waren een minimale homogeniteit in de behandeling van (1) de soortengroep, (2) de gekarteerde oppervlakte, en (3) de onderzoeksperiode.

(1) Om een gelijke behandeling van alle soorten te verzekeren werd, met als basis de in de flora van Goffart opgegeven soorten en hun

Hokje : C4 . 28 . 13
Case

door E. E. Frison, Hostie, de Langhe
par e v. Rompaey

datums 13. 4. 1940
dates

Acer, c, pl, Ps. Aceras. Ach, h, p. Acon, N, v. Acor. Act. Adon, ae, au, f. Adx. Aeo.
Æth. Agrim. E(o). Agrio, a, c, j, l, p, r. Agrote. Agrosti, alb, c, i, S, v. Aira, c, m, p.
Aj, Ch, g, p, r. Alch, ar, v. Alec, h, ma, mi. Alis. Allia. Alliu, ca, o, sph, u, v(co). Allos.
Aln, g, i. Alop, b, f, g, m, p, u. Als, t, ve, vi. Alth, h, o. Aly. Amar, a, r, v. Ambr, a. Ammi, m.
Ammo, a. Ams, l. Anaca. Anag, a(ca, coe, ph), t. Anch, o. Androm. Androp.
Anem, h, p, r. Ang, s. Antenn, d. Anthem, a, C. Anther, l, r. Antho, o. Anthyl, v(m).

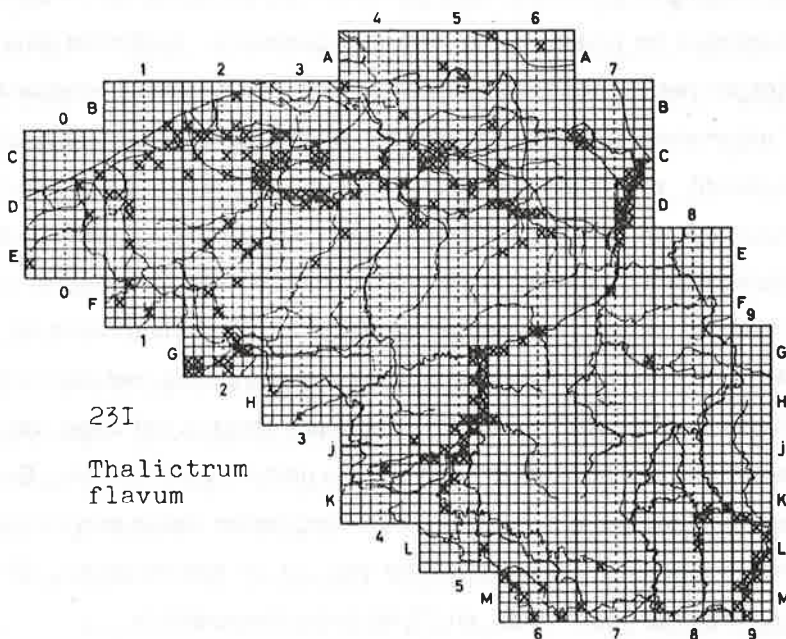

Fig. 1-2. Een gedeelte van een streeplijst, met de namen van een aantal Antwerpse strepers van het eerste uur (boven). Een kaartje uit de 'Atlas', met de verspreiding in België van de Poelruit, aangeduid d.m.v. een kruisje in elk uurhok waar de soort is aangetroffen (onder).

naamgeving, een ' streeplijst ' opgesteld, d .i. een twee pagina's lange lijst met de afgekorte wetenschappelijke naam van de in België (en omgeving) voorkomende planten. De aanwezigheid (in om het even welke aantallen) van een soort op een bepaalde plaats en datum werd aangegeven door heel simpelweg de naam te doorstrepen (fig. 1). Bovenaan de lijst werd ruimte voorzien voor een code van de vindplaats (een verklaring van deze code kan u vinden in de Inleiding van de ' Atlas '), de datum, de waarnemer(s), en een schets van het onderzochte gebied of de tijdens de excursie afgelegde weg (fig. 1).

(2) Een minimale homogene spreiding van de waarnemingen werd gewaarborgd door het hele Belgische oppervlak in te delen in gelijke eenheden van $1 \times 1 \text{ km}^2$ (kwartierhokken) en $4 \times 4 \text{ km}^2$ (uurhokken). Deze terminologie verwijst naar de afstand die men al inventariserend zou kunnen afleggen in een kwartier, resp. uur. Konkreet, een stafkaart op 1/50 000, op deze wijze ingedeeld, bevat dan $5 \times 8 = 40$ uurhokken of $40 \times 16 = 640$ kwartierhokken. Merk op dat de begrenzing van de inventarisatie-eenheden op deze manier volledig los staat van enige ' natuurlijke ' grens ! Inventarisatie gebeurt op het niveau van kwartierhok, verwerking en publikatie op niveau van uurhok (fig. 2). Door een minimumnorm vast te leggen, bvb. minstens 2 of 4 onderzochte kwartierhokken per uurhok, wordt een zekere mate van objectieve spreiding van de waarnemingen gewaarborgd. Deze methode staat te boek als een ' rasterkartering ' (tegenover bvb. een ' puntkartering ' die probeert elke individuele populatie zo exact mogelijk op kaart vast te leggen). Als grens van de kartering werden

de limieten van de kaartbladen (en dus niet de Belgisch/Luxemburgse grenzen) aangehouden.

(3) Om de impact van de factor 'tijd' (klimaatveranderingen e.d., maar in concreto eerder de menselijke invloed) op de verspreiding van Hogere Planten weg te werken, werd een inventarisatieperiode van 20 jaar vooropgesteld. Uiteindelijk werd het project afgerond in 1971, na een dertigtal jaren van onderzoek; men besliste op dat moment wel om ook alle (litteratuur)gegevens vanaf 1930 in de kartering te betrekken.

Na contact met franstalige Belgische en daarna ook Luxemburgse floristen zag de feitelijke vereniging 'Instituut voor de Floristiek van België en Luxemburg/Institut de Floristique Belgo-Luxembourgeoise (IFBL)' het licht, en groeide ook de samenwerking met de Nationale Plantentuin. Een indrukwekkend archief met botanische gegevens kwam tot stand. In 1972 kreeg dan het levenswerk van een klein groepje amateur-plantkundigen zijn beslag in de vorm van een Atlas: een boek met de verspreidingskaartjes van vrijwel alle in België, Luxemburg en omgeving waargenomen, inheemse of ingeburgerde soorten (Van Rompaey & Delvosalle 1972), een van de eerste werken van deze aard in Europa.

De publikatie van de 'Atlas' veroorzaakte een golf van interesse, zowel van de kant van de (amateur)floristen in het veld als vanuit professioneel-wetenschappelijke en beleidshoek. In 1979 werd een tweede, ten dele aangevulde editie van de Atlas uitgebracht, en was de feitelijke vereniging uitgegroeid tot een VZW. Momenteel telt het

IFBL ongeveer 200 leden / medewerkers, en geeft een 3-maandelijks Contactblad uit. Zetel en contactadres bevinden zich in de Nationale Plantentuin van België, Domein van Bouchout, 1860 Meise.

Hoewel de globale verspreiding van de inlandse flora redelijk gekend is sinds de publikatie van de beide Atlassen, wordt druk verder gewerkt om de 'nieuwe' vragen te beantwoorden : onderzoek naar veranderingen in de verspreiding van soorten (verdwijnen van de ene, uitbreiding van de andere), meer exacte informatie over de groeiplaatsen van zeldzame soorten ('monitoring'), enz.

(Wordt vervolgd)

Marc Leten (IFBL)

Nationale Plantentuin
Domein van Bouchout
1860 Meise

Literatuur

- Crépin, F. (1860) Manuel de la Flore de Belgique. Bruxelles.
De Wildeman, E. & Durand, T. (1898-1907) Prodrôme de la Flore belge.
Dodoens, R. (1608) Cruydt-boeck. Leiden.
Goffart, J. (1936) Nouveau manuel de la Flore de Belgique et des régions limitrophes. Liège.
Kickx, J. (1812) Flora bruxellensis. Bruxelles.
Lejeune, A.-L.-S. & Courtois, R. (1828-1836) Compendium Florae Belgicae. 1-3. Liège.
Roucel, F. (1792) Traité des plantes les moins fréquentes qui croissent naturellement dans les environs des villes de Gand, d'Alost, de Termonde et Bruxelles. Bruxelles.
Roucel, F. (1803) Flore du Nord de la France. 1-2. Paris.
Van Rompaey, E. (1963) Plantenkartering in België. Wetenschappelijke Tijdingen 23(4).
Van Rompaey, E. & Delvosalle, L. (1972) Atlas van de Belgische en Luxemburgse Flora. Meise.
Zwaenepoel, A. & Hermans, M. (1987) *Cicendia filiformis* en andere Nanocyperionsoorten in het Vloethemveld (Zedelgem, Snellegem, België) : een pleidooi voor biotoopbescherming en beheer. Bull. Kon. Belg. Bot. Verenig. 120(2) : 153-161.

Dit was Bokrijk !

Op 17-6-1989 waren we met meer dan 30 entoesiaste Vrienden van de Plantentuin -van 5 tot 75 jaar- om 's morgens doorheen het Arboretum (12 ha) te wandelen onder leiding van Ing. Van Meulder. Het werd een schitterende, zonnige wandeling tussen de rijke bomenverzameling met kleurrijke kruidenpartijen (etageprimula's in het begin , en orchidee-achtige *Primula vialii* op het einde van de wandeling), en interessante struiken ('Gentse' azalea's) en bamboesoorten in de ondergroei. De bloemenpracht van de Japanse kornoelje (*Cornus kousa*) was overweldigend en een kluijfe voor de fotografen.

Onder de middag was er tijd om te genieten van rozengeur en zonneschijn in het 1 ha grote rosarium (15 000 rozenstruiken !).

Na de middag leidde Mevr. Verreth ons rond in een deel van het beroemde Openluchtmuseum, waar we boeiende achtergrondinformatie kregen over al die huisjes en hoevetjes uit vervlogen tijd, met een aanschouwelijke les spreekwoorden en gezegden uit het leven van d'ouwe trant (een huis optrekken, met de deur in huis vallen, bomen sterven staande, de plaat poetsen, ...).

Een frisse pint in de dorpsherberg ' St. Gummarus ' besloot deze genoeglijke wandeling.

Een rijk gevulde, zomerse dagtocht, en ... de afwezigen hadden ook deze keer ongelijk !

Prof. P. Van der Veken

De Nationale Plantentuin 50 jaar te Meise !

In 1939 werd de eerste spadesteek toegebracht aan het Domein van Bouchout te Meise, een uitgestrekt park in de nabijheid van Brussel. De Plantentuin zelf lag nog in Brussel, dicht bij het Noordstation, en raakte daar verkrampd temidden van de groeiende stad. Voor de Levende Collectie was de verhuis een absolute noodzaak geworden, het Herbarium en de onderzoekers zelf volgden na een tijdje... Het oude, stijlvolle gebouw bevindt zich nog altijd ter plekke langs de Kruidtuinlaan, net naast de Kleine Ring. Het complex is sinds enkele jaren overgenomen door de Franstalige Gemeenschap, en fungeert nu als een cultuurcentrum, de ' Botanique '.

Deze verhuis wordt herdacht met een reeks activiteiten.

1. Opendeurdagen in het Herbarium en de Bibliotheek, op 26 en 27 augustus, 10 - 18 u.
2. Vrije toegang tot de volledige Openlucht Verzameling, van 26 augustus tot 10 september, 10 - 18 u.
3. Een tentoonstelling in het gerestaureerde Kasteel van Bouchout, van een groot aantal oude documenten in verband met de geschiedenis van de Plantentuin.

Voor meer informatie, bel naar 02 - 269 39 05 (9 - 12 u., 13 - 16 u.).

Vragen staat vrij !

Uit de antwoorden op het vragenblad in het vorige nummer komen heel wat nuttige opmerkingen. Daarom zijn we van plan om in het vervolg een dergelijke vragenlijst bij te voegen in het laatste nummer van elke jaargang : in het komende november-nummer kan u dan uw reacties kwijt op de activiteiten en het tijdschrift van 1989.

Hier komt een kort overzicht van enkele ontvangen suggesties.

- Over fruitbomen en hun onderhoud wenste men een artikel. Na wat zoeken hebben we een leraar uit een tuinbouwschool gevonden, die bereid is om hierover een of meerdere artikels te schrijven.
- In een van de volgende nummers zouden we starten met een reeks verklaringen van wetenschappelijke plantennamen, gegroepeerd naar tema, alfabetisch, enz. Leden die nu al een of andere mysterieuze naam verklaard willen zien, kunnen dit meteen aanvragen. Stuur een briefje naar de redakteur, uw vraag wordt behandeld !
- Artikels over planten uit de Plantentuin zelf worden meest gewaardeerd. Dit is steeds onze bedoeling geweest, maar het is ons niet altijd gelukt om op tijd en in het goede seizoen de bedoelde teksten af te werken. We proberen om nu een meer uitgebreide reserve op te bouwen... In verband hiermee, de Agave, die was besproken in het eerste nummer, heeft uitstekend gebloeid, ook buiten, en vormt inderdaad jonge plantjes in haar bloemgestel !!
- Wat ook gevraagd werd, is een seizoentabel met bloeitijdstip van de planten uit de Plantentuin. Dit ' fenologisch ' werk is ooit gestart, maar kon helaas niet doorgaan wegens gebrek aan personeel. Enkele Vrienden die in de buurt van de Plantentuin wonen, kunnen hierbij misschien helpen ?

We zullen met veel dank uw eigen artikels (o.a. beloofd d.m.v. de vragenlijst !) of knipsels uit andere tijdschriften ontvangen. Eigen artikels krijgen wel de voorkeur, en hieruit kiezen we welke naar onze mening best passen in het tijdschrift, zoals teksten over planten, dieren, of gebeurtenissen in onze Plantentuin.

Uw werkjes graag opgestuurd naar

Paul GOETGHEBEUR
Waterkluiskaai 6
9110 St. Amandsberg

De
VRIENDEN van de PLANTENTUIN
GENT

driemaandelijks tijdschrift
achtste jaargang
nr 3 september 1989

verantwoordelijke uitgever :
M. Plus
Driesstraat 35
9218 Gent - Ledeberg
tel. 091 - 31 03 71

afgiftekantoor
LEDEBERG 1